

Participativna ekonomija

Michael Albert

Deo intervjua, dužina trajanja: 37 min, snimljeno u Vuds Holu, SAD, 2003.

Zovem se Majkl Albert. Živim u Sjedinjenim Američkim Državama. Sarađujem sa Z Magazinom i Znet-om, onlajn vebsajt. Takođe sam ko-autor i zagovornik, ako je tako možemo nazvati, ekonomske vizije nazvane participatorna ekonomija, ili skraćeno parekon. Rečeno mi je da se u ovom filmu govori o tome.

"Šta želiš?" je pitanje često upućeno aktivistima. Što se tiče ekonomije, parekon predstavlja mogući odgovor. On je alternativa kapitalizmu i izgrađen je na nekoliko osnovnih vrednosti i institucija.

Te vrednosti su jednakost, solidarnost, raznolikost i samoupravljanje.

Jednakost se odnosi na ono što dobijamo radeći. Normu predstavlja činjenica da bi trebali biti nagrađeni za uloženi trud i požrtvovanje, a ne za vlasništvo ili moć. Solidarnost je verovanje da bi ljudi trebalo da vode brigu jedni o drugima, i imati koristi od toga, pre nego da jedni drugima predstavljaju protivnike spotičući se međusobno. Više solidarnosti je uvek bolje nego manje. Raznolikost se odnosi na raspon opcija koje su pred nama. Širi dijapazon mogućnosti je bolji od homogenizacije i smanjenja raspona opcija koje su nam na raspolaganju. Samoupravljanje se odnosi na količinu kontrole koju imamo nad sopstvenim životima. Samoupravljati znači imati udeo u odlukama koje se nas tiču, a u skladu sa tim koliko smo pod njihovim uticajem.

Znači, razvijati ekonomsku viziju, za mene znači pokušati oblikovati institucije, kako bi postigli proizvodnju, potrošnju i distribuciju putevima koji pospešuju jednakost, solidarnost, raznolikost i samoupravljanje, a ne putevima koji te vrednosti unazađuju.

Institucije koje su meni pale na pamet su radnički i potrošački odbori, ujednačene grupe poslova, nadoknada za uloženi trud i žrtvu i planiranje sa učešćem.

Radnički i potrošački odbori su direktni demokratski kanali kroz koje radnici i potrošači mogu razviti, organizovati i prikazati svoje prioritete. U okviru tih odbora, koristimo metode pomoću kojih se samoupravljanjem donose odluke, da bi uticali na količinu proizvodnje, na to šta konzumiramo, itd. Ideja ujednačenih grupa poslova ima za cilj prevazilaženje poznate sheme podele poslova. Umesto da samo nekoliko ljudi obavlja najvažnije zadatke, a ostatak ljudi dobija manje važne i poslove koji se mehanički obavljaju, što čini oko 20 procenata poslova u moćnijoj grupi, i oko 80 procenata u podređenoj grupi, mi delimo radne zadatke i odgovornost, tako da svako obavlja posao približno jednake važnosti, i podjednako učestvuje u ispunjavanju mehaničkog i monotonog dela posla. Kao rezultat, mi ne dobijamo tu podelu na 20 posto onih koji drže monopol nad odlučujućim zadacima i 80 posto onih kojima su ostali dosadni podanički poslovi, mislim da ne dobijamo klasnu podelu, u kojoj bih prvu grupu nazvao "upravljačkom klasom", a drugu "radničkom klasom". Toga ćemo se otarasiti uvođenjem ujednačenih grupa poslova, gde bi svi obavljali poslove koji svima pružaju mogućnost jednake distribucije moći.

Pored toga, imamo novčanu nadoknadu za trud i požrtvovanost, kako bi odredili visinu pojedinačnog prihoda. Prihod dobijamo u zavisno od toga koliko dugo i koliko predano radimo, takođe i u zavisnosti od toga koliko je zahtevan posao koji obavljamo.

Konačno, dolazimo do problema distribucije u ekonomiji.

Kako se dolazi do odluke o količini proizvodnje? Ko donosi tu odluku? Gde? U šta se ulaže? Kako se

ekonomija zadovoljava svojim ishodima?

Trenutno, tipična procedura u Sjedinjenim Američkim Državama se zove "tržište", a procedura koja je do nedavno postojala u Sovjetskom Savezu se zvala "centralno planiranje". Participativna ekonomija odbacuje i "tržište" i "centralno planiranje", i umesto toga predlaže planiranje sa učesćem. I zaista, suštinski elementi participativne ekonomije kao celine, jesu radnički i potrošački odbori, donošenje odluka bazirano na samoupravljanju, nadoknada za uloženi trud i požrtvovanost, ujednačene grupe poslova i "planiranje sa učesćem". Sistem koji iz svega ovoga proizilazi predstavlja alternativu kako kapitalizmu, tako i nečemu što se u prošlosti zvalo socijalizam, a što je u stvari bila ekonomija koja je kao vodeću upravljačku klasu postavila onu grupu koja drži monopol nad moćnim radnim pozicijama.

Hajde da sada sve ovo razmotrimo malo detaljnije.

U svakom finansijskom sistemu, u bilo kom trenutku, ljudi obavljaju svoje ekonomske aktivnosti, svoj posao. Taj rad zauzvrat vodi do ishoda, društvenog proizvoda, koji, slikovitosti radi, možemo zamisliti kao ogromnu pitu. Postavlja se pitanje, koliko bi svako od nas trebalo da dobije? Koliki je deo tog proizvoda koji bi nam pripadao? Koliko je veliko to parče pite, da se tako izrazim? To predstavlja novčanu nadoknadu. Po kojim kriterijumima bi trebalo odrediti koliko ja dobijam u odnosu na uloženi rad?

U nekim finansijskim sistemima, jedan od kriterijuma za koju bi trebalo biti plaćen je privatna svojina, odnosno proizvod koji proističe iz te svojine, a koji se naziva profit. Odbijam da razmišljam na takav način. Ne mislim da to treba tako da se odvija, da, zato što Bil Gejts u džepu drži tapiju na Mikrosoft, vredi više od populacije Gvatemale, ili verovatno skoro kao stanovništvo Norveške. Za mene to nema nikakvog smisla. To nije ekonomska nužnost, i vodi ka raznim vrstama nepravde i užasa, tako da ja odbacujem tu ideju.

Jedan drugi pogled, koji propagira Harvardska poslovna škola kao i većina kriminalaca, je da bi trebalo da zarađujemo onoliko koliko uspemo ugrabiti. To je neka vrsta grubijanskog pristupa pitanju ekonomskog udela. Sklopimo dobar posao, i koristeći našu moć, pokušamo uzeti još više. Ova norma znači govori da treba da budemo plaćeni za našu moć. Očigledno je da se ne slažem ni sa Al Kaponeom, kao ni sa Harvardskom poslovnom školom da je ovo bilo ekonomski bilo moralno mudro, odbijam takvu misao.

Treći kriterijum, koji neki ljudi nude, govori da bi se trebalo dobiti onoliko koliko se svojim radom proizvede. Ovaj model deluje poželjnije. Ako ja ostvarim neki rad, a moj rad dovede do određenog povećanja društvenog proizvoda, zar ne bih isto toliko trebalo da zaradim? Na kraju krajeva, ako dobijem više od toga, uzimam proizvod koji je neko drugi proizveo. A ako dobijem manje od toga, uzeo bih manje nego što sam uložio. Da li je to pravično?

Naravno, ako zaista verujete u ovaj kriterijum, tada verovatno mislite da bi, na primer Majkl Džordan, kada su Čikago Bulsi osvajali nacionalno prvenstvo svake godine, trebalo da dobija milione i milione dolara svake godine, za rad koji je uložio, trčanje gore - dole po terenu. Zašto? Zato što je tu ogromnu svotu novca odredilo društvo. Društvo je želelo to da gleda. Oni su u tome nalazili zadovoljstvo. Da li neko misli da je to razumno, kao što ja mislim, ja uživam gledajući sve to, ili neko misli da nije razumno, nije važno. U stvari, ljudi su uživali u tome, ljudi su visoko vrednovali to što je Majkl Džordan proizveo.

Međutim, da li smatramo da bi ljudi kao što je Majkl Džordan trebalo da budu plaćeni samo zato što su imali sreće, da tako kažem, na genetskoj lutriji?

Majkl Džordan se rodio sa određenim kapacitetima. Ja ih ne posedujem. Mogao bih trenirati od ovog momenta do 4042. godine, i ne bi uspeo igrati košarku na način na koji to Majkl Džordan čini, niti bi mogao komponovati kako je to Mocart umeo, itd. Džordan i Mocart su se rodili pod srećnom zvezdom, sa određenim talentima kojima se drugi ljudi dive, u kojima mogu uživati i od kojih i sami imaju koristi. Ali ono što ova norma za nadoknade čini, je to da on pliva u novcu. Sa tim se ne slažem. Ne vidim zašto bi on trebao dobijati platu jer je dobio na lutriji genetike.

Takođe ne mislim da bi neko trebao više zarađivati zato što ima bolje oruđe za rad. Ako ja u polju sečem trsku, i neko drugi isto tako ode da seče trsku, a ja imam bolji nož, da li bih ja trebao više dobiti? Ako posedujem bolje i raznoliko oruđe, da li bih trebao više dobiti? Ako sam veći i fizički jači, i da zbog toga, iako radim podjednako dugo i snažno kao i drugi, posečem više, da li bih trebao više dobiti?

Normu do koje je participativna ekonomija došla po pitanju zarada, čini nadoknada koju bi smo mi trebalo da dobijamo u zavisnosti od uloženog truda i žrtve koju podnosimo zbog našeg posla. Ako je posao zahtevniji, zarada bi trebalo da je veća. Ako se više trudimo, zarada bi trebalo da je veća. Ako radimo duže, zarada bi trebala biti veća. Moramo obavljati društveno koristan rad, ali ne bi trebalo dobijati više zbog nekih naših vrlina, ili zato što imamo neki dodatni talenat ili bolju opremu, ili zato što radimo sa nekim ljudima koji su produktivniji, itd.

Prelazeći na temu donošenja odluka, mogli bi ste zamisliti da ispitujete filozofa o tome kako bi se odluke trebale donositi, i ispitivanje potraje i do mesec dana, a još uvek vam uvek ne bude jasno. Ali ja ne mislim da je to pitanje toliko komplikovano.

Razmišljajući o ekonomiji, pretpostavimo da ja obavljam posao na radnom mestu, a ja i imam neku vrstu prostora u kome radim, i želim da stavim na sto sliku osobe sa kojom živim.

Ko bi trebao doneti tu odluku? Ako bilo koga upitam za mišljenje o tome, rekli bi da ja to treba da učinim. Ako onda upitam da li bih ja tu odluku trebao doneti samostalno, kao diktator, tako da se niko drugi ne pita, svi bi razmislili minut, i rekli "da". Ako kažem "Kao Staljin?", reći će "da, što se tiče te odluke, da staviš sliku na sto, da, tu odluku možeš doneti sam, kao diktator".

A onda ja umesto toga kažem, pretpostavimo da ja imam bum boks, tako se zove to u Americi, to je nešto kao kasetofon, i ja hoću to da stavim na moj sto i puštam glasnu hevi metal muziku. Ko o tome odlučuje? Da li i dalje ja, kao diktator? Osoba bi tada odgovorila: "Ne, ne bi mogao sam doneti tu odluku, kao diktator, kao Staljin." A ja bih rekao: "Ko se još mora pitati?" Oni bi rekli, "Ljudi koji bi čuli tu muziku. Ljudi u tvojoj okolini." A ja kažem: "Šta je sa nekim ko je udaljen dve ulice, ko to neće čuti" - "Ne." "A najbliži susjed?" - "Da."

Čini mi se da smo upravo pokazali stvaranje norme. Podrazumeva se da nam je svima jasno da ljudi treba da budu upitani u vezi odluka, u zavisnosti od toga koliko su pod uticajem te odluke. To bi otprilike bila ideja kojoj treba težiti, koja ostvaruje ono što bi demokratija u stvari trebala predstavljati - a to je samoupravljanje. Ne radi se o tome da bi smo svi trebali imati po jedan glas, i da bi moralo biti neophodno dobiti 50 posto plus jedan glas da bi odlučili da li da stavim sliku moje devojke na radni sto. To je blesavo, to ne treba biti stvar dogovora većine. O tome ne treba da odlučuje niko osim mene. Ali ako se radi o glasnoj muzici sa mog radnog stola, tada ljudi koji su time pogođeni imaju pravo glasa. I moraju imati pravo glasa proporcionalno tome koliko su pogođeni time, što znači da me mogu lako odbiti, što i treba da se desi. Dakle, kako se postiže ova norma samouprave? Ne postoji jedinstveno rešenje. Neke odluke bi se donosile na osnovu jedne osobe, jednog glasa, 50% plus jedan odlučujući. Neke odluke bi bile bukvalno diktatorske. Neke bi donela mala grupa ljudi u okviru šireg konteksta koji je odredila veća grupa. Neke bi donela veća grupa kao celina. Brojne su razne situacije i metode o kojima razmišljamo, i one su upravo to, metode i taktike za postizanje pravog cilja. Pravi cilj je samoupravljanje. Pravi cilj nije konsenzus, nije 50 posto, nije algoritam te vrste, nije bilo koji metod koji je jednom funkcionisao, to je samoupravljanje.

Stari mehanizmi donošenja odluka u Jugoslaviji su bili bitno drugačiji od onog o čemu ja sada govorim, zbog bitnih razloga koji imaju veze sa institucijama. Najverovatnije je to u pitanju, i pretpostavimo da je to istina, da kada je kreirana Jugoslovenska tržišna ekonomija, ljudi su želeli samoupravljanje. Ljudi su želeli da radnici na svom radnom mestu kontrolišu to radno mesto. Ako zaista pogledate stari Sovjetski ustav, naći ćete istu stvar. Radnici na sovjetskim radnim mestima su trebali biti Vrhovni sud, snaga koja donosi odluke na radnom

mestu. Naravno da oni to nisu bili. To su bili centralni rukovodioci. Tržišni sistem koji su imali u Jugoslaviji, koji je vršio distribuciju, proizveo je dinamiku koja je dovela do podele rada na jugoslovenskom radnom prostoru. Stvorila se situacija u kojoj su postojali rukovodioci i inženjeri, i ostali akteri koji su držali monopol nad pozicijama sa kojih su se svakodnevno donosile odluke, nad zadacima koji daju moć, znanje, samouverenost i veštine neophodne za donošenje odluka i planiranje.

Tako je nastalo oko 80% populacije na jugoslovenskim radnim mestima koji su po ceo dan obavljali monoton i zamoran posao. Moglo bi se reći da su ti ljudi imali neku vrstu formalne moći, zahvaljujući Ustavu, ali realno u praksi nisu imali nikakvu moć. Kada je konačno došlo vreme da se jugoslovenski radnički saveti susretnu i donesu neke odluke, potpuno je dominiralo onih 20% koji su imali svo potrebno znanje, samouverenost i veštine. Da bi se postiglo pravo samoupravljanje i prava besklasnost, takva praksa se ne sme nastaviti, tako da se cilj kreiranja samoupravljanja mora postići strukturalno putem institucija koje to omogućavaju. A ključna strukturalna institucija predstavlja uravnotežena grupa poslova i način distribucije.

Hajde prvo da shvatimo šta je to uravnotežena grupa poslova. Na bilo kom radnom mestu postoji velika količina poslova koje treba obaviti, razne vrste zadataka. Tipičan način podele posla bi bio: hajde da sagledamo sve te zadatke i da stvorimo posao. Posao čini kombinacija zadataka. Posao je niz odgovornosti i zadataka koje imamo. Način na koji ćemo sada kombinovati zadatke je stvaranje neke vrste hijerarhije: imamo ovaj, ovaj i ovaj posao - gore dole po ovoj hijerarhiji. Ono što karakteriše vrh hijerarhije jeste to zadatak koji neko obavlja pruža veliku moć. Taj zadatak koji će neko obaviti ne zahteva samo veštine i znanje, on prenosi veštine i znanje. Oni prenose samopouzdanje i iz dana u dan pružaju kontrolu nad pojavama na radnom mestu. Kako se spuštate ovom hijerarhijom, postaje sve monotonije i pokornije. Ljudima se ne priznaju njihove veštine i talenat zbog zamornog i podaničkog rada, koji ne zahteva veštine i talenat koji bi uticao na donošenje odluka.

Znači, u ovom kontekstu, grupom na dnu vlada grupa na vrhu, i to je ta klasna podela koju bih ja nazvao "upravljačkom klasom" i radničkom klasom. Ako se uspemo toga osloboditi, ako imamo uravnotežene grupe poslova i posmatrajući radno mesto podelimo zadatke u okviru njega, tako da i vi i ja imamo posao, i poslovi se razlikuju, zato što mi imamo različite sklonosti itd. ali tvoj posao ima srazmerno osnažujuće efekte na tebe, kao što i moj ima na mene, a isto važi za bilo koga drugog, to znači da, kada sedimo u našim radničkim savetima ili u našim radnim grupama i zainteresovani smo oko toga šta bi trebalo da se uradi, kakav je plan, kakve bi odluke trebale biti, smo svi sposobni učesnici. Niko nije u stanju da dominira nad ostatkom, zato što svi obavljamo sličan posao. Naš posao je različit, ali je sličan u odnosu na to koliko nam moći daje.

Reakcija nekih ljudi na uravnoteženje grupe poslova je: "Pa, zvuči dobro to da bi svi trebali imati jednak udeo u poslovima sa velikim uticajem, i jednak udeo u radu koji nas ispunjava, i niko ne bi trebalo da radi više onog posla koji je zamoran i dosadan". Ali nije li baš to ozbiljan problem? Zar to ne znači, kaže osoba koja se se pita u vezi poželjnosti cele ove ideje, da osobe koje su visoko produktivne gube jedan deo svog vremena?

Pretpostavimo da je ta osoba ... Mocart. I mi kažemo Mocartu, ne samo da možeš da komponuješ, što čini deo tvoje grupe radnih zadataka, nego kao dodatak tome, moraš raditi i nešto drugo, kao što je čišćenje, tako da je tvoja grupa radnih zadataka ujednačena. Dakle, svaka sekunda koju Mocart provede ne komponujući je veliki gubitak ne samo za nekoliko ljudi, već i za čitavo čovečanstvo. Pa zar onda nema smisla da se od Mocarta traži da samo komponuje? Odgovor na to, čak i što se Mocarta tiče, mislim da je, ako organizujemo društvo tako da grupe poslova čine 20 posto monopolizirajućeg posla koji ima veliki uticaj, dobićemo određeni broj izvanrednih kompozitora, "X" kompozitora, u bilo kom vremenu. "X" može biti velika cifra, 1.000, ili 10.000, koliko god je moguće u nekoj konkretnoj zemlji. Ali ako društvo organizujemo na drugi način, ako imamo uravnotežene grupe poslova, koliko ljudi će brilijantno komponovati? Nekada se dešavalo da 80 posto društva dozvoli da socijalizacija, vaspitanje i školovanje iscedi iz njih sve veštine i talente. To se ne može desiti sa uravnoteženjem grupe poslova. Školovanje, socijalizacija kao i sve ostalo, usmereno je da od nas napravi najkompletnije moguće ljude, najспособnije i najproduktivnije. Ne moramo sabijati naš kapacitet da bi stao u prostor u kome kapacitet

nije potreban. To nije više ono što čini deo participativne ekonomije.

Znači prvi odgovor je da ćemo u "parekonu" imati više Mocarta, odnosno kompozitora, ali na nižem nivou. Otkrićemo više ljudi koji poseduju te talente. Štaviše, u ekonomskom sistemu koji je organizovan kao što je naš sada, većina kreativnog talenata odlazi na prodaju stvari. Ne odlazi da stvara umetnička dela u kojima bi ljudi uživali, odlazi da stvara manipulativne slike ili reči koje ljude teraju da rade neke stvari koje inače ne bi radili, kao što se čini u poslu sa reklamiranjem proizvoda i drugim vidovima manipulacije. Tamo odlazi većina talentovanih umetnika. To je dakle prva stvar. U parekonu svaka talentovana osoba provodi neko vreme ne koristeći svoj talenat, ali se ukupno gledano više talenata otkriva i koristi u poželjnije svrhe.

Hajde sad da za primer uzmemo nekog drugog, na primer hirurga. Znači imamo hirurga, sa aktuelnom korporacijskom podelom rada, koji se bavi hirurgijom. Kritičari koncepta uravnoteženih grupa poslova kažu: "Stani malo. Ti kažeš da bi u participativnoj ekonomiji neurohirurg u kapitalizmu morao posvetiti neko vreme čišćenju bolničkih noćnih posuda i drugim stvarima u okviru uravnotežavanja grupe poslova." Ja odgovaram: "Da, to je tačno." A oni kažu: "To nema nikakvog smisla! Sva ta obuka je otelotvorena u toj osobi, sve veštine, neophodne za operaciju. Kakvog smisla može imati za tu osobu provođenje bilo koje količine vremena čisteći bolnicu, kada to ne iskorištava sposobnosti koje on poseduje?"

Pa, postoji nekoliko odgovora. Prvi je da u kapitalizmu hirurzi ne rade operacije 40 sati nedeljno. To jednostavno nije tako, dosta vremena provode igrajući golf, i dosta preostalog vremena provode manipulišući i održavajući hijerarhiju moći na radnom mestu. Ali hajde da zamislimo da zaista 40 sati nedeljno, ili 50 ili 60 praktikuju samo neurohirurgiju. Pretpostavimo da se tako odvijaju stvari u nekom nepostojećem svetu, pa da vidimo šta će se desiti.

Da li se tada događa da ako imamo hirurga koji se ne bavi operacijama 40 časova nedeljno, već 20 sati operiše, a 20 sati radi ostale stvari koji čine tu uravnoteženu grupu poslova, da li je to gubitak? Da, izgubili smo 20 sati operacija koje bi taj hirurg izveo. Šta smo dobili, sem 20 sati manje vredne produkcije? Dobili smo pravednu radnu sredinu i eliminisanje klasne razlike. Dakle, ono što smo dobili je da 80 procenata populacije koja je sada rasadnik iz koga će se stvoriti ogromna količina hirurškog potencijala i talenta. Taj potencijal je više nego dovoljan da nadoknadi individualni gubitak za postojeće hirurge.

Da bi videli kako ovo funkcioniše, razmotrimo činjenicu da je u Sjedinjenim Državama, Američko udruženje lekara institucija koja okuplja doktore i hirurge. Ona postoji ne da bi unapredila zdravstvenu zaštitu, nego da odbrani relativne privilegije i moć lekara. A to čini uglavnom tako što sprečava druge da grade talenat i veštine neophodne za medicinsku praksu. Sprečava medicinske tehničare da rade više od onoga što im je zadato, zbog čega ostaju sa ograničenom mići za "cenkanje", a to omogućava lekarima da steknu više dobiti od pružanja zdravstvenih usluga. Dakle, odgovor na pitanje je da ono što dobijamo prelaženjem na sistem uravnotežavanja grupe poslova, nije samo pravda, raznolikost i solidarnost i ne samo eliminacija različitih štetnih posledica klasne podeljenosti, nego čak što se tiče produktivnosti, dobijamo produktivni potencijal i kapacitet od onih 80 posto koji su u klasno izdelfenoj ekonomiji pregaženi.

Osim pitanja zarade i podele rada, svaki ekonomski sistem mora da se pozabavi i distribucijom. Ovo je komplikovaniji deo ekonomije. Ostalo je kompleksno utoliko što se razlikuje od onog sa čim smo se do sada susretali. Ali nije komplikovano. Distribucija ume biti malo komplikovana. Svako preduzeće mora da uzme određene stvari, da bi nešto proizvelo. Kako se određuje koliko firma unosi materijala, a koliko proizvodi? Kako se određuje šta ću ja koristiti? Koje će to od svih raznolikih mogućnosti biti one koje ću ja koristiti, i u kojoj meri? Kako se određuje relativna vrednost različitih proizvoda koji su meni dostupni? Zašto jedna stolica vredi kao 14 košulja, u odnosu na vrednost 12 košulja? Šta je to što određuje takve stvari? Odgovor je sistem distribucije.

Dva najtipičnija sistema distribucije prisutna u ekonomiji su tržište i centralno planiranje. Pomoću tržišta, kupci i prodavci se međusobno takmiče. Pokušavaju steći prednost, a kad kupac stekne prednost, prodavac gubi, isto tako kad prodavac dobije prednost, kupac je na gubitku. To je takmičarska dinamika. Centralno planiranje je dinamika u kojoj postoji telo centralnih planera koji odlučuju o onome što se unosi i iznosi iz jedinice. U tržišnom sistemu postoji takmičarska dinamika između kupaca i prodavaca koja polako dolazi do toga koliko se ulaže i proizvodi. Što se centralnog planiranja tiče, tu postoji samo odluka sa vrha. Participativna ekonomija, međutim, ima drugačiji sistem distribucije, nazvan "participativno planiranje". To nije lako ukratko objasniti, ali sama suština ideje nije tako komplikovana.

Radnici u svojim radničkim odborima, uključujući pojedince ali i grupe, timove i industrije, kao i potrošače u svojim potrošačkim odborima, uključujući individualne potrošače i grupe potrošača, moraju doneti neke ekonomske odluke. Postoje grupe sa strane potrošača, kao i sa strane proizvođača, zato što postoji dosta zajedničke potrošnje. Na primer, park se kolektivno koristi, putevi, vazduh, bilo da je zagađen ili ne. Mnoge stvari su zajednička potrošačka dobra, koja utiču na grupe.

Mora postojati neka vrsta komunikacije između potrošača organizovanih u njihove savete i radnika u svojim savetima. Kod centralnog planiranja, komunikacija izgleda ovako: centralni planer šalje instrukcije, ovi uzvraćaju poslušnošću bez obzira na to mogu li ih izvršiti. To je autoritaran sistem. U tržišnom sistemu se dešava to, da je komunikacija u stvari traženje svakog učesnika onoga što želi, takmičeći se u naporima da izvuku što je više moguće. Vlasnik pokušava izvući što je moguće više zarade, zaposleni pokušavaju dobiti što veće plate, kupci bi trebalo da kupuju što više mogu po što nižoj ceni, prodavci da prodaju po najvećoj mogućoj ceni, itd. U "planiranju sa učešćem", nasuprot tome, dešava se da potrošači predlažu šta je to što bi oni želeli raditi, radnici predlažu šta bi oni želeli. Zbog institucionalnog okvira u kome se nalaze, svako je u poziciji da sudi, da uvidi i razume predloge drugih. Sledi i druga runda, gde svako menja svoje predloge u novom svetlu nakon povratne informacije dobijene iz celog ekonomskog sistema. Postoji i treća i četvrta runda. Ono što dobijate je svesni trud oko saradnje u cilju određivanja šta će se ulagati, a šta proizvoditi. To je kooperativno planiranje uz međusobnu saradnju svih učesnika.

Ako radite u kapitalističkom preduzeću, u vašem je interesu da prodate što je više moguće, da povećate zaradu što je više moguće. Možda kao zaposlenik, dobijete delić toga, jer je u interesu vlasnika da isplati zarade, da bi profitirao što je više moguće. Znači, ako mi prodajemo knjige, a možete naterati ljude da koriste knjigu kao graničnik za prozor umesto da je čitaju, i to je u redu, koga je briga. To je lista najprodavanijih izdanja, to nije rang lista najvrednijih izdanja, samo hoćemo da napredujemo. Ako reklamama možemo postići da ljudi kupe knjigu nesvesno se trudeći da poboljšaju svoj seksualni život, a u knjizi se u stvari radi o pecanju, nema problema. Isti je slučaj sa odećom, sa bilo čim drugim. To nema nikakav morali ili društveni smisao. To se ne bi smelo dešavati u ekonomiji, to da vi želite da proizvedete i distribuirate nešto što nije potrebno. Trebalo bi da vi želite da proizvodite više samo ako to ispunjava ljude, i da ne želite da provodite vreme radeći na nečemu što ne ispunjava ljude, ili, što je još gore, na nečemu što će ljude učiniti nesrećnima. Dakle, želite ekonomski sistem u kome će se priznavati prava društvena vrednost i dobrobit. Morate odlučiti šta proizvesti, u zavisnosti od toga kako će to pomoći ljudima i ispuniti ih, i koja će biti cena korišćenja resursa ili možda zagađenja, ili nekih drugih neželjenih efekata.

"Planiranje sa učešćem" je sistem koji, ja smatram, vodi računa o istinskim društvenim vrednostima i dobrobiti, i dopušta učesnicima, radnicima i potrošačima, da utiču na odluke u zavisnosti od stepena do kog ih odluka dotiče. Tako da konačni rezultat koji dobijete - kao što je na primer fabrika X proizvodi toliko i toliko knjiga, biciklova, košulja, i svega drugog, a Majkl koristi toliko i toliko košulja, toliko ovog i onog, i toliko i toliko svega drugog, i radi toliko mnogo u balansiranoj grupi poslova - je u skladu sa željama, ukusima i prioritetima ljudi, i vodi računa o posledicama po okolinu, po društvenene grupe itd. Mislim da je to ono što "planiranje sa učešćem" postiže, preko svojih pregovaračkih saradnika, razmene informacija i preferencija između odbora.

Šta se dešava ako u jednoj zemlji postoji participativna ekonomija, a kapitalistički ekonomski sistem u drugoj? Pa, zavisi. Ako je participativna ekonomija u relativno maloj zemlji, a kapitalistička ekonomija u SAD-u, SAD će gledat kako da je suzbije, zbog onoga što se naziva pretnja dobrog primera. SAD bi želele da spreče da se svetu pokaže da je moguće organizovati ekonomiju na human način, način koji koristi svima, ide u susret ljudskim potrebama, razvija potencijale i podržava vrednosti kojima ljudi teže. SAD ne bi želele da taj niz mogućnosti postane poznat i promovisan. Ako se pokret počne suviše približavati stvaranju ekonomije sa učešćem u Brazilu na primer, u Argentini, ili u bilo kojoj od ostalih par stotina zemalja u svetu, postojao bi ogroman internacionalni pritisak da se zaustavi i preokrene taj proces, i to uglavnom od strane SAD-a, Evrope, itd. Čak i kada bi takav pokret jačao u Francuskoj ili Italiji, i ako se u isto vreme ne bi dešavao i negde drugde, ponovo bi nastao ogroman međunarodni pritisak iz SAD-a. U tome je suština carstva. Mogućnost da se spreči da takav pritisak izazove ozbiljne loše posledice počiva na populaciji SAD-a, ili Nemačke, Evrope, itd. Pokreti koji bi tamo nastali moraju zaštititi druge pokrete da ih ne bismo uništili.

Participativna ekonomija neće osvojiti SAD, ni Kubu, niti Južnu Afriku, niti bilo koje drugo mesto sledeće nedelje, sledećeg meseca, ili čak sledeće godine. Biće potrebno vreme. Postavlja se pitanje, kakve koristi imamo od vizije budućnosti koju držimo samo u mislima?

Mislim da je to veoma bitno.

Ljudi stalno pitaju aktiviste, za šta se vi zalažete? Mislim da postavljaju to pitanje iz vrlo realnog razloga. Ako mi ti kažeš da bi trebalo da se priključim pokretu protiv gravitacije, i ja ti odgovorim "ti si lud, nađi nešto u životu da radiš", ti bi me razumeo. Isto tako, ako održim dirljiv govor o tome kako nas gravitacija ograničava, ili kako nas starenje ubija, i tada kažem: "Pridruži mi se u pokretu protiv gravitacije", ili, "Pridruži mi se u pokretu protiv starenja", ljudi bi mi se smejali i govorili "odrasti, suoči se sa životom", morao bih da priznam da su u pravu. Ali to je ono što ljudi govore i kad im kažemo: "Hajde da nam se pridružite u pokretu protiv eksploatacije", "pridružite nam se u pokretu protiv siromaštva", "pridružite nam se u pokretu protiv rata", "pridružite nam se u pokretu protiv rasizma". Mnogi kažu: "Odrasti, suoči se sa činjenicama." Ne kažu da nema rata, ne kažu da nema siromaštva. Svi znaju da ima i rata i siromaštva. Isto kao što svi znaju da postoji starenje i gravitacija. Svi znaju da nas to uništava, isto kao što svi znaju da nas starenje uništava. Ali se ne priključuju pokretu protiv nepravde, isto kao što se ne bi pridružili pokretu protiv starenja. Smatram da dobar deo razloga što se oni ne priključe pokretu protiv nepravde, nastaviću komparaciju, čini njihov osećaj da je kao i gravitacija i starenje, i nepravda takođe neizbežna. Ne postoji drugo rešenje. Nema šanse da bi mi mogli živeti na planeti koja ne bi stvarala siromaštvo i rasizam, i tome slično. Oni ne misle da je da je rasizam, ili rat, ili nejednakost dobra - ili da ne postoji. Oni misle: "Stvari se prosto odvijaju na takav način. Zato bolje ti je da odrasteš i suočiš se sa realnošću sa kojom se mi suočavamo."

Mislim da je vizija od suštinskog značaja za pomoć da se taj cinizam opovrgne.

Margaret Tačer je rekla - nema alternative. I nije dovoljno samo odgovoriti: "Da, nema alternative". To nije dovoljno. To nije ubedljivo. Možda može ubediti mene, možda tebe, ali to neće ubediti 150 miliona ljudi, ili 3 biliona ljudi. Ljudima je potrebno više od izjave. Ako ja izjavim da društveni pokreti mogu zaustaviti starenje, i pozovem te da mi se pridružiš, ti u to nećeš poverovati. Mislićeš da je to smešno. Ako ja kažem da društveni pokreti mogu okončati rat i siromaštvo, većina ljudi u to neće poverovati. Oni će misliti da je to smešno. Znači potrebne su nam ubedljive vizije, koje mogu okupiti ogroman broj ljudi, koje ljudima pružaju nadu, koje pružaju osećaj da je nešto bolje zaista moguće.

Ako ja predano radim, i imam vrlo malo vremena za odmor, a neko se pojavi i kaže, pridruži se mom pokretu. Dođi da provedeš to malo vremena koje imaš, ili barem veći deo tog vremena, da se boriš u pokretu - to jeste tako - to zaista jeste borba, ona uključuje rizik, dođi da to radiš. Ali zašto bih ja to radio, odgovorio bih ja, kada ono za šta me pozivaš da se borimo ima male šanse da se ostvari, i ako se ostvari, imalo bi veoma mali uticaj, zato što bi se vratilo na pređašnje stanje? Zašto bih se ja priključio tvom pokretu, s obzirom da ja već razumem šta mi tvoj pokret govori proteklih trideset godina, da je kapitalizam moćan, da stvara pritisak koji

kontroliše i oblikuje sve? Tako da ako se izboriš za nešto veće plate, kapitalizam to poništi. Ako obezbediš bolje uslove, kapitalizam će i to poništiti. Ako izboriš više demokratije, kapitalizam to potisne itd. Ako je to moje mišljenje o načinu na koji sistem funkcioniše - a to je mišljenje koje mi ti sugerišeš - zašto bih se ja odrekao mog veoma ograničenog vremena zarad tvog beznačajnog pokreta?

Neki ljudi inspirišu govoreći da se treba dobro boriti. U SAD, to je izreka levice, dobro se bori. To je otprilike kao, idi bori se sa Majkom Tajsonom i nek ti razbije glavu. Dobro se bori! Izgubićeš, ali ti je ispravno učiniti. Većina ljudi ne želi da se dobro bori samo zarad borbe. Stalo im je do njihovih porodica. Ne žele da žrtvuju svoju porodicu odričući se dela svog slobodnog vremena da bi se dobro borili i dobili batina. Zato je deo razloga što nam je potrebna vizija, da poručimo da to nije samo dobra borba, nego borba za nešto što je stvarno. Takođe nam je potrebna i strategija. Moramo biti u stanju da prenesemo jasnu sliku toga kako bi učešće ljudi donelo momentalne trajne prednosti, i koje grade čitav novi svet. Dakle, to je deo razloga za postojanje vizije. To je uglavnom emotivni, ili psihološki razlog.

Drugi razlog zbog kojeg nam je vizija potrebna jeste da usmerimo naš rad. Veoma je moguće da u traganju za novim svetom dobijete nešto što niste želeli. To se dešava iznova i iznova. Jedan od razloga je taj, da vi morate znati šta je to što vi zaista želite postići. To je zato da bi vas proces, i borba i strategija koju ste usvojili, odveli u željenom pravcu, umesto na neki nov i užasan teren. Ako kao cilj postavite participativnu ekonomiju, na primer, ona za posledice ima način na koji ćete organizovati i razvijati pokret. Ona ima obuhvata i način interne podele rada u našim pokretima, a to je da bi trebali integrisati uravnotežene grupe poslova. Naš aktivizam bi vodio ka ekonomiji kakvu želimo. Ne bismo trebali duplirati postojeće hijerarhije, ne bi trebalo da imamo norme za zarade na način na koje su one trenutno u društvu postavljene, već bi trebalo da na sve to gledamo u skladu sa našim novim normama, onim koje cenimo, od kojih učimo, koje vode ka onome što želimo.

Morali bismo biti u stanju da ponudimo, poštujući međunarodne odnose, zahteve u vezi internacionalnog monetarnog fonda, u vezi Svetske banke, itd., zahteve koji nisu dobri samo u smislu da koriste ljudima, već nas vode ka željenom cilju. Mišljenja sam, da vizija može da obezbedi motivaciju, obezbedi nadu, obezbedi posvećenost, ali takođe i da vodi. Može nam ukazati gde želimo ići i šta bi trebalo učiniti da do toga i dođemo.

Nemati viziju je kao kada biste otišli na aerodrom, i sve što znate je da želite da odete. Ali ne znate gde biste hteli da završite. Onda vi kažete: "Dajte mi kartu." i razbacujete se novcem, a neko vam da kartu i vi poletite. Vrlo je verovatno da ćete završiti na nekom mestu koje je gore od onog iz kog ste pošli i koje svakako nije lokacija koju biste voleli. To nije pametno. Da bi putovali, treba da znate ne samo to da želite napustiti mesto gde se nalazite, već da znate i gde želite ići, makar otprilike.

Prevod: kuda.org